



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

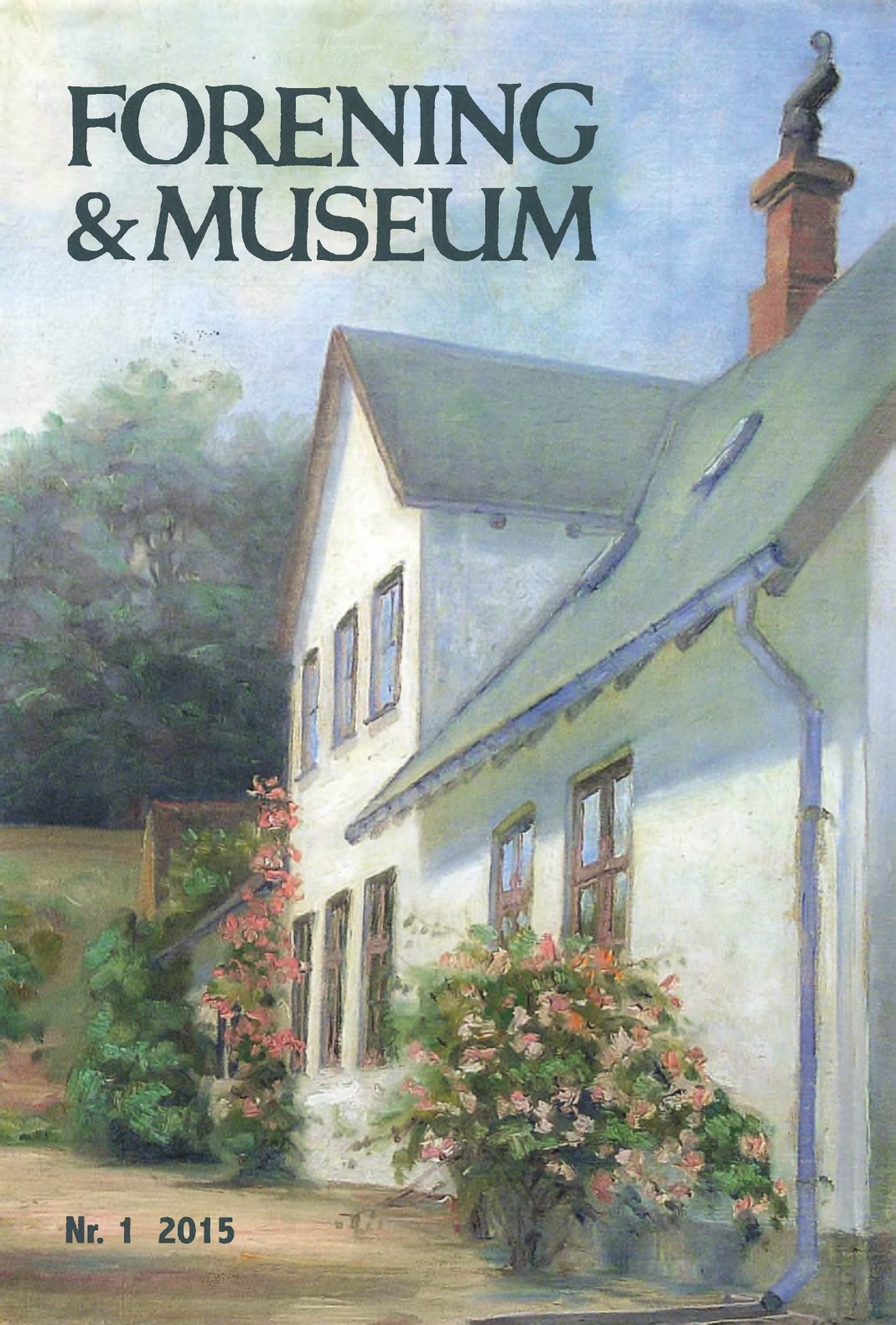
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# FORENING & MUSEUM



Nr. 1 2015

## DEN FORTSAT TRUEDE KULTURARV

I de lokale medier, skrives der ofte om den truede kulturarv. Det være sig den forfaldne Nordskov Mølle i Aalsgaarde, nedrivningen af villaen »Møllebakken« på Gammel Strandvej i Tibberup, nedrivning af de gamle fiskerhuse på Nordkysten til fordel for tidens populære, hvidmalede funkis-inspirerede huse, Svinggaarden i Borsholm med sin snart berømte kikkenborg, for blot at nævne nogle aktuelle sager. I museumsloven kan man læse, at kulturministeren og de statslige og statsanerkendte museer gennem samarbejde med plan- og fredningsmyndighederne skal virke for, at væsentlige bevaringsværdier sikres for eftertiden. Det sker normalt i forbindelse med planmyndighedernes udarbejdelse af kommune- eller lokalplaner, men problemet er, at der ikke altid tages højde for bevaringsværdierne i så god tid, at de kan nå at blive reddet.

Det skyldes i væsentlig grad, at balancen mellem et dynamisk samfund i stadig udvikling og hensynet til vor lokale kulturarv synes såre vanskelig at finde. Vi hører alt for ofte, at »det hele skal jo ikke være et frilandsmuseum«, netop fordi mange ikke forstår, at kulturværdierne i allerhøjeste grad er vigtige grundpiller i det dynamiske samfund.

Når politikerne er så ivrige efter at få gennemført det ambitiøse Nationalpark-projekt, er det netop et udtryk for, at man værdsætter kulturarven som en bærende kraft, ikke mindst i den turisme, man satser på i forbindelse med Nationalparken.

Problemet er nok, at man kun tænker stort. Pyt med at der stadig forsvinder bevaringsværdier, inden en bevarende lokalplan ligger klar. Der er jo stadig masser at komme efter i Nationalparken og i Helsingørs gamle bykerne!

Men det er ikke »pyt med det«, for pludselig har vi mistet alle de kulturværdier, der gør vor kommune rar at leve i.

Vi må derfor stadig her på museerne overveje, hvordan vi skaffer ressourcer til at varetage, ikke kun de værdier, museumslovens kapitel 8 hjemler, men langt mere. Vi må ud i marken og inspirere ejerne af kulturværdierne til at sætte pris på disse, forstå dem og værne om dem. Det er en vanskelig, men nødvendig opgave!

*Lars Bjørn Madsen*

### Forsidebilledet

*Den gamle hovedbygning til Kronborg Teglgaard findes stadig på Søndre Strandvej 98, om end den i dag er under voldsom renovering, hvor de fleste spor af bygningens tidlige historie er fjernet. Den er her forevigtet i fordums romantik af den lokale maler, Carl Bøsevang, mens den var i landbrugskandidat, proprietær Carl Johan Fahnoes eje. Kronborg Teglgaard kan man få meget mere at vide om på udstillingen »Mennesker og huse. Kronborg Teglgaard og Meulenborg«, der for tiden vises på Flynderupgaard.*

# FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansvh.)  
Torben Bill-Jessen  
Kenno Pedersen  
Maibritt Bager  
Erik Trolle

Tryk: Nofoprint, Helsingør  
Lay-out: Lars Bjørn Madsen 2015

## Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i februar, maj, august og november.

Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk)

eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4928 1800.

## Helsingør Museumsforening

Formand: Torben Bill-Jessen  
Næstformand: Kenno Pedersen

Kasserer: Erling Svane  
Sekretær: Tom Sinding

Ingrid Dora Jarnbjer  
Mogens Elchendorv  
Elisabeth Thorsen  
Eva Kristensen  
John Zilmer

[www.helsingormuseumsforening.dk](http://www.helsingormuseumsforening.dk)

## Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen)  
Tlf: 4928 1800

# Borger- væbningen i Helsingør

Af Birger Mikkelsen

Vore dages hjemmeværn i beskedne uniformer har forgængere; drabelige krigerne med hellebarder og stormhatte, eller med sabler, charkoter og røde livkjoler. Disse forgængere var de gamle borgervæbninger, hvoraf også Helsingør havde sin, endda større og mere fornemt udrustet end andre købstæders, fordi korpset skulle deltage i forsvaret af Kronborg og paraderede ved fredeligere lejligheder, når byen havde et af sine mange besøg af fyrster og kongelige.

Redaktøren og lokalhistorikeren Birger Mikkelsen (1934-1981) skrev i 1966 en artikel om Borgervæbningen, der her bringes i fagligt rettet og redigeret form v/Lars Bjørn Madsen.

## Måtte møde på rådstuen

Helsingørs borgervæbning var en ærværdig institution, så ærværdig, at dens oprindelse fortaber sig i det uviste. Den eksisterede i hvert fald så langt tilbage, som tingbøgerne rækker, d.v.s. fra tiden umiddelbart før 1559, da Frederik den Anden blev konge af Danmark.

Når en kræmmer eller en håndværker dengang havde fået sit borgerskab i byen, havde han pligt til at møde på rådstuen, hvor det bestemtes, hvilket våben, han skulle anskaffe sig. I de fleste tilfælde blev det i ældre tid utvivlsomt en hellebard, altså et langskaffet økselignende våben afsluttet



Helsingør  
Borgerkorpsets Uniform  
ved Arthurs Corpul.

foroven med en lansespids. Dertil kom en stormhat; en flad hjelm med bred skygge, og en uniform i gult, rødt og hvidt.

Korpsets vigtigste opgave var at forrette vagttjeneste i byen om natten. Pligten til at gå på vagt gik på omgang, men borgerne kunne i påkommende tilfælde stille en stedfortræder. Denne måtte dog ikke være »en gammel og afmægtig mand«, men skulle være en »før og våbenvant karl«. I årenes løb blev bevæbningen for vagten skarpladte geværer i stedet for hellebarderne. Der kunne også nok være brug for gode våben, når det gjaldt om at opretholde ordenen i de snævre mørke gader, hvor søfolk fra alverdens lande færdedes i højeste landlovsstemning.

Vagten blev en dag kaldt til tjeneste med den lille klokke i Olai kirkes spir, men i

1575 blev den store klokke dog taget i brug til formålet, fordi den lille kun kunne høres »lidet over byen«.

### De festlige opgaver

Festligt gik det til, når borgervæbningen stillede til mønstringer og parader. Fra 1583 er således bevaret en regning over indkøb i anledning af en mønstring. Da anskaffede byen gult, rødt og hvidt klæde i to forskellige kvaliteter, formentlig henholdsvis til menige og befalingsmænd. Hos guldsmeden købtes en stang med et spyd, altså et paradevåben. Videre er på regningen anført to lod guldråd, sølvbetrukne knapper og 15 alen taft til distinktioner for befalingsmændene. Sværdfege- ren istandgjorde byens harnisker, og slots- herren på Kronborg, Gert Rantzau, sendte til deltagelse i mønstringen fra slottets garnison to befalingsmænd, to trommeslagere og to pibere.

Fra 1626 har man en mønstringsrulle, som fortæller om korpsets opdeling. Det bestod af i alt 767 mand, som var delt i tre »faner«, hver med en kaptajn, en løjtnant, en fændrik og to sergenter. Hver »fane« var opdelt i roder (folk, der står bag hinanden i en linie i tæt sluttet orden), som kommanderedes af rodemestre. Første fane gik da i røde uniformer, bræmmet med hvidt, og bestod af 19 roder á 10 musketerer, samt yderligere 14 mand med »harnisk og spitz,

4 med slagsværd og

50 med hellebarder«.

De to følgende faner havde om- trent samme styrke som første, og anden fane havde røde

uniformer med gule bræmmer, mens tredje havde gule uniformer med røde bræmmer. 570 mand af den samlede styrke havde musketer, 40 havde »harnisk og spitz«, 14 havde slagsværd og 143 hellebarder.

Det ser ud til, at slagsværdet var bevæbningen for de fornemste borgere, for det blev nemlig båret af borgmester, rådmænd og byfoged.

### Vægtterne kom til

Efterhånden blev vagtopgaverne overtaget af professionelle. Det begyndte med, at borgerne i stadig større udstrækning stillede lønnede afløsere. Så ansattes en lønnet vagtmester, og til sidst kom de lønnede vægttere, der som bekendt har taget sig af bevogtningen og afpatruljeringen af gaderne til helt op mod vor tid.

Derefter var borgervæbningens opgaver rent militære, samt opretholdelse af ordenen ved særlige lejligheder i fredstid. Nu følte borgerne det som en ære at være med i borgervæbningen. Pligterne var efterhånden af repræsentativ art, som at stå i gælle i første række på Stengade, da prinsesse Anna i 1589 kørte gennem byen på vej til sit bryllup på Kronborg, og i hvert fald officererne fik rigelig kompensation i form af dragt og ære. Og i 1747 fik de til- ladelse til at bære imponerende gallonerede, trekantede hatte til deres flotte, farverige uniformer.

I alle landets byer kom borgervæbningen af forskellige grunde efterhånden i forfald, men i årene 1762 og 1788, da det tegnede til krig, fik de atter betydning, men først i 1801 bliver der for alvor sat skik på borgerværnene.

*Indmurede kanonkugler er snarere reglen end undtagelsen i Helsingør. De fleste stammer fra den engelske flådes passage i 1801, og nogle senere. Kendt er kanonkuglen i Fenwicks gård i Strandgade 87-89, men finest er nok den her viste kugle, der er indmuret i Skt. Olaf Kirke og forsynet med behørig inskription. Fotografi: Torben Bill-Jessen.*





Officererne i Helsingørs Borgerlige Artillerikoirps bar en prægtig uniform. På hovedet en høj chakot med brede guldgalloner, en guldkantet skygge og en vældig, vajende fjerbusk, der gjorde hele hovedbeklædningen næsten en meter høj. Dertil kom en rød livkjole med gyldne epauletter, et stribet bælte, hvori hang sabel og en patronstaske med gyldne beslag, og endelig blå bukser.

Underofficererne bar også en stor chakot, uden fjer, men med pomp og kokarde, epauletter med mange dinglende guldsnøre, rød spidskjole og en sabel, som hang i et bandoler, der krydsedes over bryst og ryg, og som prydedes af majestetens gyldne kronede navnetræk.

De meniges uniform var mindre prunkene, men rød var den, og dertil kom, at de menige var udrustet med et imponerende forladegevær med bajonet.

Underofficersuniformen, der ses til venstre, er fra ca. 1860 og har tilhørt malmester Lindbom. Den er sammen med en tilsvarende officersuniform af type, som på tegningen herover, udstillet på Helsingør Bymuseum.

## Artillerikorpsset blev til

I 1801 fik borgervæbningen nemlig en helt ny betydning. I de vanskelige tider under napoleonskrigene befalede kongen, at de gamle borgerkorps skulle fornyes, og i Helsingør syntes det særlig påkrævet at udnytte denne militære reserve.

Dengang havde hæren kun dårlige tropper til at forsvare Kronborg; afdankede og invaliderede soldater. Hvor slet det stod til, viste sig, da den engelske flåde i 1801 passerede Kronborg på vej til slaget på Rheden. Englænderne havde frygtet det berømte slot, men frygten var helt ubegrundet, for skuddene fra Kronborgs kanoner nåede ikke engang halvvejs ud til de engelske skibe.

Den 29. januar 1801 blev borgervæbningen reorganiseret som et borgerligt ar-

tillerikorps, der i tilfælde af krig skulle bistå garnisonen med kanonbetjeningen under kommando af Kronborg Fæstnings kommandant. Korpsset bestod af en kaptajn, en stabskaptajn, en premierløjtnant, to sekondløjtnanter, to fyrværkere, en kommandérsergent, 10 bombarderere, 10 overkonstabler, 90 underkonstabler, to tambourer og en piber for hvert kompagni. I 1803

Over- og underofficerernes uniform, som de selv måtte bekoste, var en karmosinrød kjole, mørkeblå krave, rabatter og opslag, gule kanter og knapper, gul vest, blå pantalone, hvid fjer med blå top. Artilleristernes uniform havde samme farver, men den var i sagens natur »ganske simpel«. Som våbenmærker fik artillerikorpsset patronstasker med forgyldte korslagte kanoner



*I Skt. Olai Kirkes nordre sideskib hænger Helsingørs borgerlige Artillerikorps' fane. En mindeplade, dateret 13. marts 1804, fortæller, at »denne Fane er bekostet af andet Borger Compagnie her i Helsingør til Erindring af den for samme Bye mærkværdige Dag den 30. Martius 1801, og nu afleveret for at blive St. Olai Kirke til Prydelse af bemeldte Compagnies sidste Capitein Joachim Mathias Gædeken.«  
Fotografi: Torben Bill-Jessen.*

og ladestokke. Korpset havde sit eget laksegl, og til at bestride udgifterne, fik korpset sin egen fond (Borgervæbningsfonden), hvortil korpsets medlemmer bidrog ved antagelsen og ved advancement i graderne. Øverstkommanderende måtte erlægge 12 rigsbankdaler, mens artillerister, tambourer og pibere slap med 2 rbd.

Byens borgere og »personer af den borgerlige stand« var stadig pålagt den borgerlige værnepligt, men kunne fra 1803 vælge at gøre tjeneste ved artillerikorpset eller ved byens brandkorps, der blev organiseret

i 1803. I alle tilfælde var borgerne pålagt at gøre tjeneste et af de to steder. Imidlertid var Helsingør som sundtoldsby med følgende betydelige handel ganske anderledes end andre byer, og derfor var der for mange af byens borgere behov for at være fritaget for den borgerlige militære tjeneste. I 1804 blev det da også muligt for borgerne at søge om fritagelse mod betaling til Borgervæbningsfonden.

Hvis man valgte at gøre tjeneste ved brandkorpset, der havde justitsråd Bjørnsen som sin første chef, og senere Joachim Barner Høst, havde man som uniform en blå kjole med sort krave og rabatter, røde opslag og kanter, gule knapper, blå underføer, rød vest, blå pantalons og hvid fjer med gul top (tegningen side 7).

### Til eksercits på Grønnehave

Det bestemtes samtidig, at det borgerlige artillerikorps to gange om ugen i tre måneder skulle møde på Grønnehave »for at øve

sig i at bruge Vaaben«, i første omgang under vejledning af de af kommandanten på Kronborg beordrede artilleriofficerer, men senere under korpsets egne officerer. Ved brev af den 24. marts 1804 blev det samtidig bestemt, at til dets »aarlige Øvelser tilstaaes indtil 6 Centner Krudt Aarlig, og 200 Stk. 6 pundige eller 100 Stk. 12 pundige Kugler, og at i Henseende til Kuglerne, Corpset maa sørge for, at naar de afskydes, de da saavidt som det er mueligt, igien op-søges og tilbageleveres«.

Øvelsestiden sluttedes med en general-mønstring, for at man kunne se »hvad Fremgang Corpset i det forbigangne Aar har gjort«, og hvor korpset derfor fremtrådte i hele sin pragt. Om det så var de to 14-årige tambourdrenge, der var indrulleret, stillede de med vældige hovedbeklædninger, så de bagefter måtte ekskorte-res hjem af et par borgersoldater, for ellers var de aldrig kommet helskindet forbi gadedrengene med pragten i behold.

Jo, man forstår, at de gode borgere har nydt at bevæge sig gennem byens gader til parade på Grønnehave. Og man forstår måske bedre, at en af byens unge mænd, færgemandssønnen

Frederik Hansen, gjorde opsig, fordi han til stor forargelse meldte sig ind i det borgerlige artilleri på trods af, at alle andre søfolk uden undtagelse gjorde tjeneste ved brandkorpset. Årsagen var angivelig, at han brændte for at bære artilleriets flotte uniform! Som tak for denne dåd fik han øgenavnet Bonaparte, og det hang ved ham hele livet, først som møl-

ler og siden som restauratør.

Chefen for det borgerlige artillerikorps i Helsingør var major og konrektor ved latinskolen, Hans Christian Hansen, der ofrede utallige timer på dette arbejde, og som til tak i 1806 blev udnævnt til oberst efter den tidligere chef, v. Hauch. Den militære interesse fortsatte i familien, for Hansens søn blev krigsminister. Næstkommanderende var købmand Michael Liebmann.

### Ånden fra 1848

Mens krigen med englænderne stod på, forrettede korpset tjeneste på Kronborg og siden også på de kystbatterier, der blev opført som følge af krigen, bl.a. Skanseøre Batteri og Lappestens Batteri, og igen i 1848 kom det på krigstjeneste. Da skulle »Lemmerne« dog ikke passe kanoner, men gå vagt på bastionerne for at slå alarm, hvis en fjendtlig flåde skulle vise sig. Kronborgs kanoner var nemlig ikke blevet mere effektive i de mellemliggende år.

Borgervæbningen overtog al vagttjeneste på slottet, da garnisonen, 2. jægerkorps, drog til fronten, og i begyndelsen var alt præget af begejstring. Der blev holdt ekstraindrullering, og gamle og unge strømmede til fanerne. Det blev mode at bære overskæg for at vise sit krigeriske sindelag! Men efterhånden som tiden gik, og der ikke viste sig andet end fredelige handelsskibe i Sundet, blev man trætte af vagttjenesten. En lovet godtgørelse for tiden, der gik med, blev ikke udbetalt, så snart klagede de menige over, »at måtte trække vagt hver 8. eller 9. dag gratis, kun med et stykke tørt brød i lommen«, fordi den tabte arbejdsfortjeneste ikke tillod mere delikat forplejning. Vagttjenesten varede fra jægerkorpset forlod byen i marts 1848, til de kom hjem i november. Under sommerfelttoget april-juli 1849 var der vagttjeneste igen.

Korpset satsede ellers stærkt på at vise sin dualighed. En artikel i avisen Dagen havde den 16. august 1837 givet udtryk for undren over det borgerlige artillerikorps' entusiasme i forhold til det







tilsvarende korps i hovedstaden: »Hvorfor Helsingørs borgerlige Artillericorps har i Sommer anstillet Vaabenøvelser, medens Hovedstadens Borgercorpser derfor ere fritagne, er et Spørgsmaal, som vel ikke uden Grund kan opkastes, men som ei heller har videre at betyde, aldenstund Helsingør ogsaa i andre Dele har sine Egenheder. Derimod var det neppe uhensigtsmæssigt, hvis nogen Sagkyndig vilde offentligent drøfte Grundene for og imod den, indtil forrige Uge her ukjendte, Fremgangsmaade, at man til samme Tid og paa samme Tid, hvor Corpset »foretager Øvelser i Bombekastning«, aldeles uventet forelægger Officerer mathematiske Opgaver til Besvarelse; thi ei at tale om, at man i vestindisk-varme Dage ikke er meget oplagt til abstract Hovedarbejde, især naar man har regnet paa en anden Anvendelse af Tiden, og man, fjernet fra de sædvanlige Hjælpe midler, faaer saadant Arbejde i stræng Examens-Form, saaledes har netop denne Form og den Omstændighed, at hine Opgaver ere forelagte de sidst udnævnte Lieutenanter og den til saadan Forfremmelse forbigaaede Sergeant vakt en vis Sensation saavel i som udenfor Corpset. Ogsaa har man, som det gjerne gaaer i slige Tilfæl-

*Garnisonen på Kronborg fortsatte ufortrodet sine øvelser på Grønnehavens øksercerplads efter at det borgerligere artillerikorps var blevet nedlagt i 1870, samme år, som C B S. Berthelsen udførte dette maleri (her vist i udsnit) af Kronborg set fra bakkerne nordvest for Helsingør.*

de, villet sætte det Usædvanlige heri i Forbindelse med en Hensigt til at benytte hiin yderlige Prøve på Vedkommendes Duelighed som Beviis imod indkomne Besværlinger, men slig Gisning ere vi mindst tilbøielige til at gaae ind paa.«

### I Statskalenderen

Efterhånden forsvandt borgervæbningen i de fleste andre købstæder, men i Helsingør forblev den. Det var ogsaa den eneste borgervæbning, hvis officerers navne stod at læse i Statskalenderen, nærmere betegnet under 5.-8. rangklasse under »Landetaten«.

Til trods for æren, blev tjenesten - fordi den var tvungen for alle med borgerskab - efterhånden en plage, og der blev indsendt flere ansøgninger om at få korpset afskaffet.

Under krigen i 1864 kom korpset dog på ny i aktion. Medlemmerne måtte igen gå vagt på Kronborg i alle de mange måneder, garnisonen var borte, men snart efter var det slut.

## Til løier og Plaséer

Ophævnngen blev besluttet efter, at der i 1868 var fremkommet forskellige klager i pressen. Ældre medlemmer havde før opnået officiel fritagelse for aktiv tjeneste. De skulle blot sende deres mundering til den årlige mønstring. Det var imidlertid ikke efter korpsets sidste chef, major og købmand H.P. Andersens hoved. Han sørgede for uddeling af multker. Videre anførtes det, at korpset var til skade for den frivillige skyttesag, og at dets satte medlemmer efterhånden ikke kunne gøre nytte som brandvagter. Endelig ankedes der over, at de fattige håndværksmestre, som fik borgerbrev, måtte bekoste uniform og ofre tid på militære øvelser, som kun tjente til »Løier og Plaséer« for børn og rigtige soldater. Den 30. november 1868 mødtes 2-300 borgere i rådhusalen, hvor man vedtog at sende et andragende til justitsministeren for at få korpset ophævet. Motiveringen var, at korpset var »aldeles betydningsløst over for den nyere krigskonst«. Det oplystes samtidig, at flere snedige medborgere under krigen i 1864 løste borgerbrev, kom i

korpset, og derved slap for den regulære krigstjeneste. Justitsministeriet havde allerede udarbejde forslag til en lov om værnepligt, og i den forbindelse gik man ud fra »at Borgervæbningerne i de faste Pladser udenfor Kjøbenhavn aldelse burde udsøndres af deres Forbindelse med Hæren og ophæves som militaire Corps.« Krigsministeriet og Justitsministeriet foreslog derfor at nedlægge de borgerlige militære korps i Helsingør, Nyborg og Fredericia, men at man i forbindelse med disse købstæders brandkorps oprettede mindre politiafdelinger.

Fra Justitsministeriet modtog byrådet derfor til mødet den 19. maj 1870 en skrivelse, der meddelte, at »det har behaget Hs. Maj. Kongen under 23. f.M. allermaadigst at bifalde, at det borgerlige Artillericorps i Helsingør maa ophæves fra 1. Juli d.A. at regne.« Samtidig ophævedes den til korpset knyttede Borgervæbningsfond, der blev henlagt under kommunen til bestridelse af udgifter til »byens brandkorps, samt ordens overholdelse i tilfælde af ildebrand og når der måtte opstå uordener«.

## Hjem fra Værftet



Fotografi: Frieda Boesack Normann, ca. 1970

*Der var engang, da Kongensgade var en smal gade, som fire gange om dagen var stærkt befærdet af cyklister og knallerter. Det var dengang Helsingør havde sit eget værft med op til 3000 arbejdere i de helt gode tider.*

*Når sløjten meddelte frokostpause præcis kl. 11, kastede arbejderne sig på cyklerne, som var de deltagere i et cykleløb, for hurtigst muligt at komme hjem og slappe af over frokosten og måske få sig en kort lur, inden sløjten atter kaldte til arbejdet kl. 12.*

*Kl. 6.20 om morgenen hørte man værftsløjten tre toner, og her galdt det om at få stillet cyklen og nå porten, inden sløjten ved en lang tone kl. 6.30 tilkendegav arbejdets ugenkaldelige begyndelse.*

# Hellere et Hotel Marienlyst i hånden end ti Semmeringer på taget

Forfatteren Arthur Schnitzler på seks ugers ferie i Helsingør i 1906

*af dr. phil. Ernst-Ullrich Pinkert*

»At rejse er at leve«, skrev H.C. Andersen i Mit livs eventyr. Dette statement, som i dag pynter så mange rejsebureaureklamer, ville den østrigske forfatter Arthur Schnitzler (1862-1931) aldrig have skrevet under på, til trods for at han selv også var en stor rejsende. Han blev født i Wien, levede i Wien og døde i Wien, men bortset fra det var han hele tiden på farten. Tre gange kom han også til Danmark.

I 1896 holdt Schnitzler tre ugers ferie på Skodsborg Badehotel. I 1906 tilbragte han ikke mindre end seks uger på Hotel Marienlyst i Helsingør. Og i 1923 blev det til en uges promotion-tour og foredragsrejse til København. I 1906 var han allerede en kendt forfatter i Danmark, nogle af hans værker var oversat til dansk og han blev spillet på danske teatre. I 1923 er det en international verdensstjerne, der gæster København, inviteret af Dansk Forfatterforening, forfulgt af fotografer og journalister. Han holder forelæsninger, bl.a. i Politikens Hus, og fylder salene. I 1923 opsøger

Schnitzler også de steder i Nordsjælland, hvor han havde følt sig så godt til pas i 1896 og 1906, Skodsborg, Gilleleje og Marienlyst.

At skrive dagbog var et livsprojekt for Schnitzler, og heldigvis gør han det også i 1906, da han fra 28. juni til 9. august sammen med sin hustru Olga, deres lille søn, Heinrich samt barnepigen bor på Hotel Marienlyst. Hans dagbogsoptegnelser og rejsebrevne gør det muligt i store træk at rekonstruere hans ferieophold og derved også at få et indblik i, hvordan en velbeslået forfatter lever det søde ferieliv i Helsingør – med udsigt til Øresund og Kronborg. Til Schnitzlers måde at holde ferie på hører dog også, at han arbejder med sine litterære værker. Det drejer sig om enakteren, komtesse Mizzi og et drama i fem akter. Arbejdet med disse værker bliver registreret lige så minutøst i hans dagbog, som f. eks. badeture (29 gange) og tennisspil (12 gange).

Schnitzlers første dagbogsnotat om Marienlyst den 28. juni angiver tonen for de efterfølgende seks ugers feriedagbog og rejsenotater: »Marienlyst. Kurhotel. Smukke værelser. Havet. Balkoner. Aftenspadseretur.« På Marienlyst får Schnitzler både



*Familien Schnitzler fotograferet i 1906. Arthur Schnitzler sidder med sin søn Heinrich i skødet ved siden af hustruen Olga.  
Fotografi: Aura Hertwig. Österreichische Nationalbibliothek.*



# FORENINGEN

Februar-april 2015

*nyt*

## FRISKE KRÆFTER SØGES



Helsingør Museumsforeningen er kendt for sine publikationer, rejser, foredrag og andre spændende arrangementer for medlemmerne. Men intet kommer jo af intet, undtaget lommeuld, så vi har hårdt brug for to friske medlemmer af vor bestyrelse, som har lyst, tid og mod til aktivt at deltage i vort arbejde.

## Send os venligst Jeres e-mail-adresse

I vore dage koster det en mindre formue at sende breve, og intet tyder på at Post Danmark forbarmer sig over de mange almennyttige foreninger, der har stadig større problemer med de traditionelle forsendelser og meddelelser til medlemmerne. Museumsforeningen anmoder derfor vore medlemmer om at tilsende os Jeres e-mail-adresser, så vi fremtidig kan henvende os til Jer via denne.



# SEJLADS I ØRESUND

Foredrag ved lektor på Saxo-Instituttet (KU), Carsten Jahnke  
Lørdag den 28. februar 2015, kl. 14.00

Øresund har været middelalderens Highway no. 1, i hvert fald når det gælder forbindelsen mellem Østersøen og Vesterhavet. Spørgsmålet er bare: hvorfor? Hvorfor sejlede man ikke igennem Bælterne, som er dybere og har mere rum for at manøvrere, men valgte vejen forbi et af Skandinaviens farligste rev? I denne sammenhæng skal foredraget belyse både de forskellige økonomiske og navigatoriske udviklinger som har rykket Øresund i centrum for den internationale trafik - ikke blot i Middelalder og Renæssance, men langt op i 1800-tallet. Samtidig var Øresund det forbindende led mellem Skåne og Sjælland, som knyttede de danske landskaber sammen, fra Møn til Gilleleje og fra Halland til Skagen. Sejladserne gennem Øresund kaster ikke kun lys over den internationale trafik, men også på færgerne og skudefarten.

Ud over at kaste lys over sejladserne gennem Øresund, vil der blive gjort rede for Sundtoldens rolle.

Carsten Jahnkes primære forskningsområder er Middelalderhistorie, Hansa- og socialhistorie i Østersøområdet, søfartshistorie, retshistorie mm.



Handelsvejene for 1658

# Firedagesturen til Harzen

Der er stadig mulighed for tilmelding til »Turen til Harzen« med afrejse 29/5 2015, hjem 01/6 2015. Vi bor på »Hotel der Achtermann« i Goslar 3 nætter. Pris pr. person i dobbeltværelse 3.545, tillæg for enkeltværelse 560 kr. Prisen inkluderer også: Tag selv bord på udrejsen, 3 x morgenbuffet, 3 x frokost, 3 x middag, togtur til Bloksbjerg og sejltur på Ratzeburger See, gratis kaffe i bussen og dansk rejseleder.

*Tilmelding til Elisabeth Thorsen: tlf: 49217808, mobiltelefon: 24217982  
eller e-mail: [elisabeth.p4@gmail.com](mailto:elisabeth.p4@gmail.com).*



# CHRISTIAN IV SOM TEENAGER

Foredrag ved lektor Gorm Tortzen  
**Lørdag den 21. marts 2015, kl. 14.00**

Frederik II var klar over, at hans søn, den senere Christian IV, måtte have en grundig og topmoderne uddannelse for at kunne overtage magten i det store dansk-norske rige, og allerede i 6-årsalderen begyndte prins Christian på en række skolefag i en lille mobil privatskole, som flyttede rundt i landet sammen med Frederik II's hof. Undervisningen i mundtlig og skriftlig sprogfærdighed, dvs. i at kunne tale og skrive latin, blev ledet af magister Hans Mikkelsen, og den lille Christian fortsatte i en årrække med at aflevere opgaver til latinlæreren. Senere i livet var Christian IV meget stolt over sine færdigheder, og han gemte stilebøgerne, som giver et helt enestående indblik i den vorde konges tankeverden og interesser. Stilene er nemlig udformet som breve til forskellige personer (de fleste er endnu ikke identificeret), og omhandler prinsens hverdag rundt om på de kongelige slotte, bl.a. Kronborg og Frederiksborg.



Foredraget vil introducere til denne stort set ukendte brevsamling, hvor et dansk renaissancebarn for en gangs skyld kommer til orde.

Stilebogen (Liber Compositionum. Christian IV's brevstile 1591-1593) blev i 1988 udgivet af to lektorer på Helsingør Gymnasium, og tilhørerne ved foredraget vil få et eksemplar af bogen udleveret.

Gorm Tortzen er lektor i græsk og latin ved Saxoinstituttet, Københavns Universitet.

*Chr: IV hører til de mest portrætterede konger i Danmark. Dette mindre kendte træsnit af den udvalgte prins findes på titelbladet til en udgave af Jyske Lov, som blev trykt i København 1593.*

# Generalforsamling

**Onsdag den 25. marts**

afholder Helsingør Museumsforening generalforsamling i Museet Skibsklarerergaarden kl. 19.00. Museumsinspektør, ph.d. Iben Vyff vil efter generalforsamlingen fortælle om hverdagslivet i 1950'erne.



**VORE FOREDRAG FINDER STED I  
SMEDENES HUS, STRANDGADE 46, HELSINGØR**



ro og motion, men han er også et selskabeligt væsen, der trives blandt mennesker og tiltrækker dem. Han mødes her bl.a. med venner som Wienerforfatteren, Felix Salten med familie, Georg Brandes, også med sin kones søster og hendes mand, skuespilleren Steinrück. Et par gange opsøges han af Halfdan Langgaard og læser sågar dennes bog om Oscar Wilde, der lige er udkommet på tysk. Sammen med sin familie eller ledsaget af nogle af de nævnte personer tager han på udflugt til Hornbæk, Hillerød, Gilleleje, Helsingborg, Snekkersten og til København, hvor han d. 2. juli besøger Brandes på hospitalet.

Dagbogsnotaterne er som oftest nedfældet i stikord; meget mere sammenhængende og lyrisk udtrykker Schnitzler sig dog om Marienlyst og omegn i breve til sine forfattervenner i Tyskland og Østrig. De mest udførlige breve fra og om Marienlyst skriver Schnitzler til forfatteren og teaterdirektøren Otto Brahm i Berlin, der opførte nogle af hans teaterstykker.

Den 12. juli 1906 beskriver han sit ophold på Hotel Marienlyst med ord, der ville

have været velegnet til en PR-brochure for hotellet: »Nu har vi allerede været her i 14 dage, og vi trives fra dag til dag bedre her. Hotellet er fremragende i enhver henseende. værelserne, mad, service, fællesrummene er luftige og rummelige, parken er på engang skyggefuld og venlig, søbadet er, selv om der ikke findes nogen egentlig strand, dejligt og med bølgeskvulp; yndige spadsereture, charmerende gåture i det åbne land, i skov og mark, hav, også udsigt til det åbne hav. Vi har halvpension, om aftenen holder vi os for os selv, fordi diner kl. 18 er for tidligt for mig – og alt for opulent. Vi bliver her i hvert fald indtil videre.« Han afslutter sit brev med bekendelsen: »Jeg vil hellere have et Marienlyst i hånden end ti Semmeringer på taget.« Semmeringbjerglandskabet 100 km sydvest for Wien var dengang ellers Wienernes og Schnitzlers foretrukne feriemråde.

En lille uge senere, den 17. juli 1906 meddeler en glad Schnitzler sin forfatterven Richard Beer-Hofmann, at han forlænger opholdet på Hotel Marienlyst med tre uger: »Vi er meget tilfredse med natur, kunst



og køkken.« Over for Otto Brahm udtaler Schnitzler sig den 28. juli endnu engang begejstret: »Nu som før tiltaler Marienlyst mig i allerhøjeste grad.« Og da Schnitzler fortæller om nogle udflugter til Frederiksborg og Fredensborg, når han også frem til en samlet vurdering af sit ferieophold på Hotel Marienlyst: »Kender De egentlig disse smukke slotte, skove, Danmarks haver? I år har jeg følt mig endnu stærkere berørt af disse landskabers ynde end for ti år siden [i Skodsborg]«.

I Schnitzlers mange dagbogsnotater og

rejsebrevne om opholdet på Marienlyst findes der udelukkende smukke beskrivelser og positive kommentarer. Ikke en eneste kritisk bemærkning! Alligevel vil han næppe have gjort H..C. Andersens ord »At rejse er at leve« til sine egne. Selv om de ydre betingelser på Marienlyst nærmest var paradisiske, så kunne han dog ikke flygte fra sine indre dæmoner. Den 15. juli 1906 noterer han således i sin dagbog: »Hvis ikke jeg med jævne mellemrum blev hjem-søgt af visse angstfølelser, så havde jeg det godt.« - Nissen rejser altså med.

## Pigernes Vadested

af Aksel Sørensen



Et sted i Gurre Sø har fra gammel tid heddet »Pigernes Vadested«. Formentlig er det pigerne fra Tikøb og de omliggende gårde, der har gået i vandet der.

I gamle dage badede man i søen for at vaske sig, idet der ikke var særlig gode muligheder for at vaske hele kroppen i de almindelige hjem. Også vi skovløberbørn badede dér og medtog sæbe og håndklæde, når vi gik ad »Pigernes Vej« ned til søen.

Specielt badetøj havde man ikke på landet dengang, så man var enten helt nøgen eller havde underbukser på. Vandet var ikke betagket sig for at bade i Gurre Sø. Men vi kendte jo ikke til noget bedre. Vi havde

særlig rent, og nutidens ungdom ville nok tog os ikke af, at vandet var lidt beskidt, for mange fornøjelige timer med at pjaske rundt i »Pigernes Vadested«, også selv om der de fleste steder var lidt mudret på bunden. Vi gik aldrig længere ud, end vi kunne bunde, så risikoen for at drukne, var ikke særlig stor - og slet ikke fordi Gurre Sø kun de færreste steder var rigtig dyb. Også som voksen har jeg badet meget i søen.



Uddrag af Aksel Sørensens erindringer »Mit liv med Skoven«, hvorfra tegningen også stammer.

# Mig vorder bevilget at bræcke Sul paa dend Store Kircke Muur

*Historien om en privat stol i Skt. Olai Kirke*

*Af Torben Bill-Jessen*



Skt. Olai Kirke har i århundreder været Helsingoranernes kirke. Den ældste kirke blev bygget en gang i 1200-tallet. De

stole, der evt. fandtes i den daværende kirke, kendes ikke. Men byen voksede og kirken fulgte med. I 1521 byggedes det store nuværende kor til den lille kirke, og 1559 var man færdig med en

kolossal udvi-  
ken. Den var nu hele 50 meter lang og højden i kirkerummet var 18 meter. Beboerne i byens små utætte huse med ler på gulvet og strå på taget må have følt et sug i maven, når de så hen på deres sognekirke, som de vel selv havde slæbt sten til. Det må have været det nærmeste man kommer himmerige her på jorden, når man trådte over dørtærsklen.

Stole til at sidde på har i mange hundrede år været en nødvendighed i vores kultur, for vi kan ikke som andre steder sidde på sandet med benene over kors. De ældste stole i den nuværende Skt. Olai Kirke stammer fra tiden efter den nævnte udvidelse og findes i det nordre sideskib. Her er, som over alt på de ældre stole, numre på dørene. Hvis man ønsker at vide, hvem der sad hvor i gamle dage, kan man forsøge at kigge i stolestadefortegnelserne, der med jævne mellemrum blev ført af kirkeværge. Men på grund af omrokering og

om og tilbygninger, er det meget svært ja næsten umuligt, præcis at bestemme stedet, hvor en bestemt stol stod for flere hundrede år siden. Yderligere bestod en stol for det meste af tre stader, ofte udlejet til forskellige. Men kirkens protokoller kan dog ind imellem kaste lidt lys derover.

Visse regler for stolenes placeringer har dog eksisteret. De nævnte numre på dørene begynder normalt i søndre sideskib oppe ved koret og ender i nordre sideskibs vestende. På landsarkivet findes de nævnte stolestadefortegnelser, hvoraf den ældste jeg har set er fra 1664.

Salg og senere udlejning af siddepladser og begravelser var en vigtig indtægtskilde før kirkeskattens indførelse til vedligeholdelse af kirken. Oprindeligt købte den enkelte borger et stykke jord i kirken og fik fæstebrev derpå, man byggede så selv sin stol efter smag og pengepung. Men efterhånden blev det hele så rodet, at man måtte siksakke sig vej til alteret, da alle rykkede stolen frem, så der var udsyn til alteret. Man gik så over til udlejningssystemet, og kirken byggede ensartede bænke, der så blev udlejet. Dette fungerede frem til 1915, hvor det blev afskaffet. Mange kirkegængere fandt de sidste år ud af, at det var billigere at komme for sent, da kirkebetjenten åbnede de aflåste private stole efter første salme. Hvis ejermanden ikke var kommet, kunne folk så frit sætte sig ind. Da udlejningen blev afskaffet, kostede det i leje på den bedste plads over for prædikestolen 2 kr. og 66 øre. Fattige og folk, der ikke havde råd et en fast siddeplads i deres sognekirke, sad på klapstole i gangene.

I det følgende har jeg forsøgt at følge en stols historie i søndre sideskib, hvor mændene traditionelt havde deres pladser. De efterfølgende afskrifter er fra bogen »St. Olai Kirches protocol 1742«, som i dag opbevares på landsarkivet. Heri er fæstebreve på stole og andre dokumenter afskrevet således, at det står nedskrevet hvem der ejer hvad. Det originale fæstebrev blev opbevaret hos den, der ejede stolen, og det kunne jo nemt forsvinde. Den familie, vi her skal følge, er den engelske konsul Tigh, der udover en privat stol havde en gravkælder i søndre sideskib i kirkens kor. Netop denne familie mistede skødet på familiens gravkælder i kirkens kor ved en ildebrand, der lagde deres hjem i ruiner. Herom beretter protokollen: »men som Skiødet i Adkomst paa samme Grav efter vedlede Hr. Consul Tighs Beretning, som enn Dattersøn af formelte Lambert Ebbesen skall være ved bekiendt Ilsvaade af hands salig Faders Huus bortkommen og velbemelte Hr. consul Robbert Tigh nu af Kirckens Inspectører har været forlangende eet fornyelsses Skiøde paa forskrefne Gravsted sig at maatte vorde meddeelt, som de haver bevilget«.

Robert Tigh var engelsk konsul og kommissær, så familien hørte absolut til byens bedre borgerskab. Tigh ejede Stengade 84, hvor han vist boede til 1752. Men også Stengade 64, det såkaldte »Nicolai Dahls Hus« var i familiens besiddelse i 1720. Begge huse er senere forsvundet til fordel for nyere huse. Herudover ejede han 1728-1752 Reberbanens Vænge med fiske- og blegedam. Robert Tigh døde i begyndelsen af året 1752 og blev efter kirkens reglement begravet den 29. januar i »egen mured begravelse« for 8 rigsdaler, og med samtlige klokkers klang for 3 rigsdaler. Han var søn af Robert Tigh (den ældre) der levede fra 1640 til 1718; faderen var som sønnen engelsk konsul. Hans moder hed Maren Lambertsdatter (1652-1696). Robert Tighs (den yngres) kæreste blev ifølge kirkebogen begravet den 23. august

1742, og han selv blev begravet ti år senere. Laurits Pedersen nævner i Helsingør i Sundtoldstiden på side 383 om den »engelske Negotiant Robert Tigh ogsaa engelsk Konsul »bruger adskillige Kommissioner, tæller Penge paa Vinding ud og handler med Vin og fransk Brændevin«.

Den nævnte gravkælder og gravsten blev den 30. april 1790 overtaget af familien Sehested efter at familien ikke længere betalte for dens vedligeholdelse, og efter at kirken havde accepteret Peder von Sehesteds tilbud på 30 rigsdaler. Det tillades ham ifølge kirkens begravelsesansordnings 13. post »at lade de ælste Afdødes Been, sanke i en liden Kiiste, og udi samme Begravelse ved en Side hensættes«. Det præciseres også, at han ikke må grave kælderen dybere. Vi så dog ingen benkiste i kælderen med familien Tigh ved restaureringen i 2000, men der var gravet kister ned under kældergulvet. Gravstenen (gengivet side 15), der lå over familien Tigh og stadig ligger over kælderen i koret, stammer fra hans mor Marens forældre og har følgende vers:

JEG LØB NU KLÆDIS AF, SOM DEN DER  
SKAL TIL HVILE  
JEG SØRGED, FRYDIS NU, OC SKAL TIL  
BRØLLUP IILE  
JEG STRIDE, DØDEN WANT, JEG UDI  
WERDEN GROEDE.  
NU HUILER JEG HOES GUD, EN  
PARADISE POEDE.  
HVAD WERDEN SKIENCED MIG, JEG  
HAFDE FØR TIL LEI,  
FOR YNSKE HIMMELEN NU ER MIN ARF  
OC EIE.  
HVOR BEDRE ER EN DAG AF LIFSSENS  
BRØD AT MÆTES  
END HER I TUSIND AAR MED  
SØGNEDAGE TRÆTIS  
HVOR BEDRE ER HOES GUD EN  
PALMEGREN AT B'ERE  
END HER FRA ARCHEN EN FORLOCHED  
DUE WÆRE  
ANNO 1667

Men tilbage til stolen. Den engelske konsul



Robert Tigh (den yngre) havde i begyndelsen af året 1724 ansøgt kirken om byggetilladelse til en stol i kirkens søndre side langs med muren ud mod kirkegården. Ved en indelugt stol skal forstås en stol omtrent som de to pulpiturer, vi stadig kan

*Lukkede stole og bænke fandtes nærmest på rad og række og alle mulige steder i nabokirken, Sct. Mariæ, inden restaureringen omkring 1900. Dette maleri af Georg Seligmann fra 1888 forestiller kirkens søndre sideskib set mod vest. Til højre ser man midterskibets stolesteder og til venstre bænkene foran de lukkede stole. De lukkede stole stod langs væggen i det søndre sideskib. De var forsynet med glatte fjldingspaneler, hvorover ruderne sad. Man fornemmer af maleriet, at der har været temmelig mørkt i sideskibet dengang, da lyset hindredes af de mange gangbro-lignende konstruktioner, der gav adgang til de tætsiddende midtskibspulpiturer. Man kunne forestille sig en lignende situation i St. Olaf Kirke. Maleri tilhørende Sct. Mariæ Kirke.*

se hængende mellem pillerne i Sct. Mariæ Kirke. Ved restaureringen af vor nabokirke Sct. Mariæ i 1906 fandtes mange sådanne stole, som ses på billeder her på siden. Der er desværre ingen billeder af sådanne stole i Sct. Olaf Kirke, men stolen kunne have både ruder, gardiner og indeholde behagelige polstrede stole til familiens medlemmer.

### **Brev 24. marts 1724 svar fra kirkeværgerne til Robert Tigh**

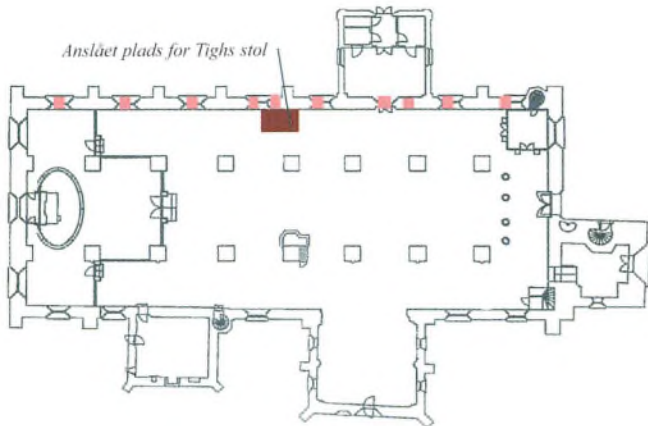
De to kirkeværgere skriver den 24. marts 1724 til commissær Tigh, at det tillades ham at bygge en »Indlugt Stoel« mod, at han betaler 10 rigsdaler i fæstepenge og herefter hvert år 2 rigsdaler i jordskyld, som erlægges Mikkelsdag (29. september) med første gang Mikkelsdag 1724. Altså får han her kirkens tilladelse til at opføre en privat lukket stol i kirken. »derimod Nyder hand bemeldte Stoel udi sin og Kiærstes Lifstiid« og »for Resten gjøre hand sig Stoelen saa Nyttig som hand Kand efter loven«, underskrevet af de to kirkeværgere Jens Swendsen Beck og Søren Pedersen.

### **Brev 6. september 1724 med forslag fra Robert Tigh til Kirkeinspektørerne**

»Velædle, ædle og Velviise St. Olaf Kircke



Anslået plads for Tighs stol



Inspectteuren«. Sådan begynder kommissæren Robert Tigh sin ansøgning til kirkeinspektørene den 6. september 1724. Årsagen er, at han må have mere plads til sin nye stol, hvorfor han har handlet sig til stolene nr. 12 og 13 af »Mandfolcke Stoelene paa dend Syndre Vey«. Den ene købt af maleren Rosenberg og den anden af Torben Pedersens arvinger. På disse stolestaders plads har han i sinde at lade opbygge en »indelucktet Stoel til sig og sine«. Han havde dog det problem, at der var for snæver plads til den stol, han gerne ville bygge. Så er der også lige det, at Jens Pedersen hestemøller stadig ejer et stade udi stolen nr. 13. Hestemølleren havde bestemt ikke noget ønske om at flytte fra sin plads, uden at kirken gav ham en tilsvarende god plads og, at kirken garanterede ham samme rettigheder det nye sted. Han forlangte også, at det skulle være i samme side af kirken. Robert Tigh fortsætter sin bøn til »de Herrer Directeuer ærbødigst og skyldigst er begiærende«:

1. At Jens Pedersen af kirken må få et nyt sted og at hans det gamle må overdrages ham.
2. At han får tilladelse til at bebygge nr. 12 13 og 14, det sidstnævnte har længe været ubrugeligt, »thi Præsten, der hvercken kand sees eller høres« (en pille spærret for udsynet).
3. »Mig vorder bevilget at brække Hul paa dend Store Kircke Muur, at mand uden fra Kirckegaarden kunde have Indgang till

Stoelen«.

4. At ovennævnte stol må være hans og arvingers ejendom med ret til at sælge til højestbydende. Dog mod at kirken skal have det første bud.

Som modydelse tilbyder Robert Tigh kirkeinspektørene:

1. Forsvarligt at »forsyne Kircke Muuren hvor Døren brækkes, saa det icke skall Komme Kircken till Skade».

2. Han tilbyder at bebygge den nævnte ubrugelige stol nr. 14 og de andre to.

3. Han kommer så til betalingen, hvor han tilbyder kirken, hvis han ikke betaler rettidigt, at den må overtage stolen. Men ellers kan de regne med i leje »Toe Rixdaler Klingende Myndt« årlig.

4. Som indfæstningspenge vil han betale 8 rigsdaler. Underskrevet: »Tienstvilligste Tiener Robert Tigh«

### Brev 7. sep. 1724 fra kirkeinspektionen til kirkeværgen om dennes syn herpå

Dagen efter, den 7. september 1724, skriver borgmester Andreas Busæus, der var medlem af kirkeinspektionen, til kirkeværgen og beder om en udtalelse, der lyder således: »Velfornemme Sr. Jens Beck vilde sig forderligst herover Erklære med tillforladelig Underrætning, om det i forestaaende Memorial gjorde Forslaning kand Geraade Kircken till nogen Avantage og Fordeel«. Andreas Bussæus, borgmester. Kirkeinspektionen var øverste myndighed, og kirkeværgen var den, der forvaltede og udførte kirkens forretninger og var ansvarlig for kirkens daglige drift.

### Brev 8. sep. 1724 kirkeværgen godkender forslaget

Allerede dagen efter, den 8. september 1724, forelå Jens Svendsen Becks »Ydmygst Erklæring«. Han kunne tilslutte sig Robert Tighs gjorde tilbud, når kirken blot blev holdt skadesløs, og punkt 4. med

de 8 rigsdaler blev indbetalt, samt at Jens Hestemøllers nye fæste blev betalt. Ligeså at »Stædet bliver opbygget, er det Kircken till Zirat og Prydelse«.

Jens Swendsen Beck, kirkeværge.

### **Brev 18. sep. 1724 kirkeinspektionens svar til Robert Tigh**

Den 18. september 1724 foreligger så kirkeinspektionens Resolution. »Som efter Kircke Værgerens forestannede Erklæring, Kircken indtit afgaar, men dend heller Profitierer saavel i Indkomst som Ziirlighed: Saa tilstaes hermed Mons. Tighs Begiæring«. Han skal dog udover de 8 rigsdaler, han har tilbudt i indfæstningspenge, lægge yderligere 2 rigsdaler for den stol, som Jens Hestemøller må flytte hen i. Derudover fører »KirckeVærgeren tilsyn ved Muurens Bræckelse, at dend forsvarligen skeer, og uden Fare eller Skade for dend øvrige Muur, som med een dygtig Gevelv oven Indgangen til Stolen vil forsiunes«. Derudover skal kirkeværgen have de gamle stole til kommende reparationer, hvor det er fornødent. Underskrevet af magistratens medlemmer (det var magistraten, der på den tid fungerede som kirkeinspektion).

Andreas Bussæus, borgmester; Johan Daniel Burghoff, rådmænd; Andreas Becker, rådmænd

Robert Tigh fik sin stol, og hullet blev hugget ud gennem kirkens metertykke mur i kirkens søndre side (Se tegningen øverst side 16). Byens bedre borgerskab ønskede at have egen indgang, helst direkte ind i stolen. Det gav en frihed at kunne komme ind ad sin egen dør og ikke rende sammen med hoben ved de almindelige indgangsdøre. I stolestadefortegnelsen for 1734 ejer kommissær Robert Tigh endnu stolen, der nu har fået nr. 6. Den jordskyld, han skal betale, er som aftalt 2 rigsdaler om året. Robert Tigh døde i 1752, og to år efter, i 1754, kan vi se, at stolen er overgået til øltapper Engelbrecht Olsen Holm.

Engelbrecht Olsen Holm må betale noget mere i afgift til kirken, nemlig hele 13

rigsdaler og 4 skilling for stolen. Om Engelbrecht Olsen Holm ved vi, at han var kommet som sømand til Helsingør og var gået fra borde, antagelig først i 1730'erne. Ifølge Helsingør Rådstueprotokol fra 1736, udtalte han ved sit fremmøde på rådhuset den 7. juni 1736, at han var barnefødt i Holmestrand i Norge, og at han ønskede at bosætte sig i byen, da han var blevet gift og have fået bopæl i Helsingør, hvor han nu søgte borgerskab som øltapper. Senere fortsatte han med brændevinsbrænderi og værtshushold, men også handel og skibsproviantering. Han erhvervede efterhånden flere ejendomme Skyttenstræde og i Strandgade, hvor han boede, og byggede i 1760 en ejendom, den nuværende Sct. Annagade 4, der dog nu er stærkt ombygget. Han døde den 20. februar 1764 og ligger ifølge kirkens begravelsesbog med familie på Skt. Olai Kirkes Store Urtegård, med gravstedsnummer 16. Den Store Urtegård lå på kirkens nordside, hvor der i dag er græsplæne, og hvor Sct. Olai Gade løber. Den er nemlig først anlagt langt senere. Deres gravsten ligger i dag i kirkens forrum. Den er antagelig midt i 1800-tallet hentet ind og brugt som billig gulvflise i kirken, for den slags genbrug var ikke ualmindeligt. Han var gift med Karen Hansdatter Smith, der overlevede ham til 1769. Der var fire børn i ægteskabet.

Engelbrecht Olsen Holm står endnu som ejer af stolen i 1760, hvor den årlige pris for fæstet stadig er 13 rigsdaler, 4 skilling. Som nævnt dør han i 1764 og stolen arves af hans søn Christoffer Holm.

Christoffer Holm (1744-1788) var eneste søn af ovenstående, og det blev ham der førte forretningen videre. Christoffer havde arvet faderens forretningsdygtighed, men også hans stædighed og iltre sind. Skønt han ved faderens død kun var 20 år gammel, lykkedes det ham dog ikke alene at fortsætte forretningen, men også at drive denne op, så det blev en af byens største. Som faderen ejede han ejendomme både i Gyldenstræde, Strandgade og Skytten-

stræde. Han var gift med Inger Lovise Warnheim (1745-1826). Han deltog i det kommunale styre som eligeret borger, og var oldermand i købmændslauget. Han blev begravet på familiens gravsted på Store Urtegård. I 1788 måtte Christoffer Holm betale 9 rigsdaler for samme stol. 1788 var også året, hvor Christoffer Holm døde, og herefter er der nogle år, hvor jeg ikke kan følge stolen nr. 6.

Den næste stolestadsfortegnelse, jeg kender, er for året 1810. Stolen nr. 6 koster stadig 9 rigsdaler om året, og den meldes ledig. Sådan har den antagelig stået, indtil alle de private stole forsvandt i 1838. Her blev de private stole fjernet og alt reguleret til ensartede bænkerader; kirken blev kalket, og her er hullerne efter de private døre ud til kirkepladsen vel forsvundet.

Ved den omfattende restaurering af kirken i 2000-2001, så vi Hvor Robert Tigh fik tilladelse at »at brække Hul paa dend Store KirckeMuur«. Vi fandt også at der havde været talrige andre åbninger i Sydmuren.

Vi har ingen billeder af den lukkede private stol. Men en lille rest af familien Tighs stol har vi i det panel, der i dag sidder østligst i søndre sideskibs stolerækker (fotografiet herunder). Her kan, udover navnet Robert, der er skåret i træværket, læses føl-



gende dele af skriftsteder, der har udsmykket stolen. Fra Paulus første brev til Korintherne kapitel 3, vers 17 læses en kraftig formaning: »Hvis nogen ødelægger Guds tempel, skal Gud ødelægge ham, thi Guds tempel er helligt, og I er jo hans tempel!«. Under dette skriftsted er et fra Mattæus kapitel 10, vers 16: »Se jeg sender eder som får blandt ulve, vær derfor snilde som slanger og uden svig som duer!«.

Herudover findes i privat eje tre stole fra den tid, da Engelbrecht Olsen Holm ejede den lukkede stol, hvoraf den ene vises side 13. Disse barokke stole skulle efter forlydende have stået inde i den lukkede stol og tjent familien under gudstjenesterne. Efter nedlæggelsen af kirkens private og lukkede stole, er disse stole flyttet op i kirkens kor, hvor den nuværende ejer kan huske, at have set dem. I 1929, da Skt. Olai kirke fik de nuværende udskårne egetræsstole i koret, er de gamle uensartede blevet overflødige og efterkommerne efter øltapperen Engelbrecht Holm fik lejlighed til at købe dem tilbage.

*Miniatureportrettet af Christoffer Holm herover, og et tilsvarende af hustruen Inger Lovise Warnheim befandt sig i 2004 i privateje i Helsingør*



# Et postkort fra »Pantseren«

af Erik Trolle

Gamle postkort er mere populære end nogensinde. Det ser man på Facebook, og det ser man i de lokale aviser, og det ser man ikke mindst på de priser, gamle postkort sælges til nu om dage.

Som inkarneret postkortsamler, faldt jeg på QXL's netauktion selv over et kort afsendt 1915 med titlen »Restaurant Pantseren« Helsingør.

Kortet blev erhvervet til en rimelig pris, og så var det om at komme i gang med at søge om oplysninger om Pantseren.

Heldigvis har jeg et lille bibliotek med lokale bøger, og her gav folk, som Kenno Petersen, samt en anbefalelsesværdig bog af Gerhard Larsen, »Gamle Minder fra Helsingør« svar på tiltale.

»Pantseren skal man ikke være så gammel for at kunne huske«, skriver Gerhard Larsen, og kniber det, kan man blot oplyse om, at den senere kom til at hedde »Færgegaarden«. Det var især underofficerer, som holdt til her, og de spillede kort

og nød deres aftentoddy. Kenno Petersen kan i bogen »Helsingørs gader og stræder i mands minde« fortælle, at »Pantseren« lå Havnegade 3 tæt på det kendte hotel »Skibet«.

Navnet »Pantseren« hentyder til flådens pansrede jernskibe, der selvfølgelig var de almindelige skibe overlegne og dermed også naboværtshuset »Skibet«.

I 1939 blev huset revet ned sammen med de øvrige huse i Havnegade-karréen, idet aktieselskabet »Dominia« havde planer om at opføre et stort hotelkompleks.

Anden Verdenskrig satte imidlertid en stopper for projektet, og i dag kan vi alle glæde os over den store offentlige plads som kom i stedet.

For de fleste Helsingoranere er navnet »Færgegaarden« knyttet til den restaurant, som lå på Stengade 81 i perioden 1941 til 1990, og hvis vært var navnkundige Gunnar Hansen, og siden svigersønnen Kurt Hansen.







*Carsten Henrichsen  
Kronborg set fra nordvest 1870.*